

# Spis treści

|                                                                            |        |
|----------------------------------------------------------------------------|--------|
| <b>Przedmowa</b> .....                                                     | XIII   |
| <b>Wykaz skrótów</b> .....                                                 | XV     |
| <b>Wykaz literatury</b> .....                                              | XIX    |
| <b>Wykaz orzecznictwa</b> .....                                            | XXXIII |
| <b>Rozdział I. Pracownicza odpowiedzialność materialna na tle cywilnej</b> |        |
| <b>odpowiedzialności odszkodowawczej</b> .....                             | 1      |
| § 1. Uwagi wstępne .....                                                   | 1      |
| § 2. Cywilnoprawny reżim odpowiedzialności odszkodowawczej .....           | 2      |
| I. Istota odpowiedzialności cywilnej .....                                 | 2      |
| II. Odpowiedzialność deliktowa .....                                       | 3      |
| 1. Odpowiedzialność w związku ze sprawstwem osoby trzeciej .....           | 6      |
| A. Odpowiedzialność za wybór .....                                         | 7      |
| B. Odpowiedzialność za podwładnego .....                                   | 9      |
| III. Odpowiedzialność kontraktowa .....                                    | 11     |
| IV. Konkluzje na tle odpowiedzialności cywilnej .....                      | 13     |
| § 3. Prawnopracowniczy reżim odpowiedzialności za szkodę .....             | 14     |
| I. Uwagi wstępne .....                                                     | 14     |
| II. Ograniczona odpowiedzialność pracownika za szkodę .....                | 15     |
| III. Pełna odpowiedzialność pracownika za szkodę .....                     | 18     |
| IV. Odpowiedzialność pracodawcy za szkodę osoby trzeciej .....             | 19     |
| V. Regresowe roszczenie pracodawcy wobec pracownika .....                  | 20     |
| VI. Odpowiedzialność pracownika za mienie powierzone .....                 | 22     |
| § 4. Podsumowanie .....                                                    | 24     |
| <b>Rozdział II. Istota odpowiedzialności w prawie</b> .....                | 25     |
| § 1. Semantyczne znaczenie terminu odpowiedzialność .....                  | 25     |
| § 2. Prawne pojęcie odpowiedzialności .....                                | 26     |
| § 3. Odpowiedzialność w ujęciu ekonomicznym .....                          | 27     |
| § 4. Komplementarność odpowiedzialności prawnej .....                      | 30     |
| I. Służebny charakter odpowiedzialności w prawie .....                     | 30     |
| II. Funkcje odpowiedzialności odszkodowawczej .....                        | 31     |
| 1. Funkcja kompensacyjna .....                                             | 31     |
| 2. Funkcja prewencyjna .....                                               | 32     |

|                                                                                                                   |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 3. Funkcja represyjna .....                                                                                       | 33        |
| § 5. Podsumowanie .....                                                                                           | 34        |
| <b>Rozdział III. Odpowiedzialność a sprawiedliwość .....</b>                                                      | <b>37</b> |
| § 1. Istota odpowiedzialności w prawie jako emanacji sprawiedliwości ..                                           | 37        |
| I. Uwagi wstępne .....                                                                                            | 37        |
| II. Sprawiedliwość jako determinanta odpowiedzialności,<br>odpowiedzialność jako realizacja sprawiedliwości ..... | 37        |
| III. Rozumienie odpowiedzialności w kontekście sprawiedliwości .....                                              | 38        |
| IV. Ontologia sprawiedliwości w imię ochrony wartości .....                                                       | 40        |
| § 2. Odpowiedzialność w biznesie .....                                                                            | 42        |
| I. Odpowiedzialność materialna pracowników w kontekście<br>społecznej odpowiedzialności biznesu .....             | 42        |
| II. Pojęcie społecznej odpowiedzialności biznesu .....                                                            | 44        |
| III. Odpowiedzialność materialna pracowników wobec aksjologii<br>odpowiedzialności biznesu .....                  | 45        |
| 1. Perspektywa ochrony interesów przedsiębiorcy .....                                                             | 45        |
| 2. Perspektywa ochrony interesów pracownika .....                                                                 | 46        |
| § 3. Konstytucyjne pojmowanie sprawiedliwości .....                                                               | 47        |
| I. Społeczny kontekst sprawiedliwości .....                                                                       | 47        |
| II. Sprawiedliwość społeczna na płaszczyźnie dopuszczalnego<br>zróżnicowania podmiotów .....                      | 48        |
| III. Dynamiczne stosowanie zasady sprawiedliwości .....                                                           | 50        |
| § 4. Ponoszenie odpowiedzialności jako funkcja sprawiedliwości .....                                              | 51        |
| § 5. Podsumowanie .....                                                                                           | 52        |
| <b>Rozdział IV. Odpowiedzialność a ryzyko .....</b>                                                               | <b>55</b> |
| § 1. Uwagi wstępne .....                                                                                          | 55        |
| § 2. Relacja ryzyka do odpowiedzialności .....                                                                    | 56        |
| § 3. Odpowiedzialność materialna pracownika formą transferu ryzyka<br>gospodarczego .....                         | 56        |
| § 4. Granice ryzyka osobowego pracodawcy w kontekście ponoszenia<br>odpowiedzialności za szkodę .....             | 60        |
| I. Ryzyko osobowe pracodawcy .....                                                                                | 60        |
| II. Granice podmiotowe następstw zdarzeń w kontekście ryzyka<br>osobowego .....                                   | 61        |
| III. Odpowiedzialność pracodawcy za zawinione działania<br>pracownika w kontekście ryzyka osobowego .....         | 62        |
| IV. Uwagi krytyczne .....                                                                                         | 64        |
| § 5. Podsumowanie .....                                                                                           | 66        |
| <b>Rozdział V. Koncepcja sprawiedliwości w funkcji ochronnej prawa pracy .....</b>                                | <b>67</b> |
| § 1. Cel analizy .....                                                                                            | 67        |

|                                                                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| § 2. Pojmowanie funkcji ochronnej w doktrynie prawa pracy .....                                                        | 68 |
| I. Zdefiniowanie funkcji ochronnej przez potrzebę ochrony<br>pracownika .....                                          | 68 |
| 1. Egzemplifikacja definicji .....                                                                                     | 68 |
| 2. Ocena definicji i rezultatów jej stosowania .....                                                                   | 70 |
| II. Definicja funkcji ochronnej w kontekście<br>semiimperatywności norm prawa pracy .....                              | 71 |
| 1. Formalny aspekt definicji .....                                                                                     | 71 |
| 2. Ocena metodologii opisu funkcji ochronnej .....                                                                     | 74 |
| III. Zdefiniowanie funkcji ochronnej przy pomocy<br>egzemplifikacji instytucji prawnych ją realizujących .....         | 75 |
| § 3. Aksjologiczne granice funkcji ochronnej prawa pracy .....                                                         | 75 |
| I. Uzasadnienie potrzeby wytyczenia granic funkcji ochronnej ...                                                       | 75 |
| II. Granice przedmiotowe w kontekście doktrynalnego<br>pojmowania funkcji ochronnej .....                              | 76 |
| III. Poczucie sprawiedliwości w funkcji ochronnej .....                                                                | 78 |
| § 4. Funkcja ochronna prawa pracy w świetle koncepcji<br>sprawiedliwości <i>J. Rawls'a</i> .....                       | 78 |
| I. Dogmat priorytetu sprawiedliwości .....                                                                             | 78 |
| II. Realizacja sprawiedliwości w oparciu o umowę społeczną .....                                                       | 79 |
| III. Zawieranie umowy społecznej w warunkach „stanu<br>początkowego” .....                                             | 80 |
| IV. Zasady sprawiedliwości .....                                                                                       | 81 |
| V. Formalne reguły sprawiedliwości .....                                                                               | 83 |
| VI. Kompleksowa teoria sprawiedliwości .....                                                                           | 83 |
| VII. Ocena stopnia interferencji treści teorii sprawiedliwości<br><i>J. Rawls'a</i> i treści funkcji ochronnej .....   | 84 |
| § 5. Funkcja ochronna w kontekście teorii sprawiedliwości <i>R. Nozick'a</i> .                                         | 86 |
| I. Nienaruszalność praw podstawą koncepcji <i>R. Nozick'a</i> .....                                                    | 86 |
| II. Państwo minimalne w działaniu .....                                                                                | 87 |
| III. Krytyka sprawiedliwości rozdzielczej, jako negatywne<br>założenie teorii sprawiedliwości <i>R. Nozick'a</i> ..... | 87 |
| IV. Sprawiedliwość udziałów przeciwieństwem równości szans ....                                                        | 88 |
| V. Zasady sprawiedliwości <i>R. Nozick'a</i> .....                                                                     | 89 |
| VI. Zasada zadośćuczynienia wyłączną usprawiedliwioną formą<br>redystrybucji .....                                     | 90 |
| VII. Ocena stopnia interferencji treści teorii sprawiedliwości<br><i>R. Nozick'a</i> i treści funkcji ochronnej .....  | 91 |
| § 6. Definicja funkcji ochronnej .....                                                                                 | 92 |
| I. Cel zabiegów definicyjnych .....                                                                                    | 92 |
| II. Istota funkcji w prawie .....                                                                                      | 93 |

|                                                                                                                         |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| III. Pojęcie funkcji ochronnej .....                                                                                    | 93         |
| 1. Elementy konstrukcyjne definicji .....                                                                               | 94         |
| 2. Definicja funkcji ochronnej prawa pracy .....                                                                        | 98         |
| § 7. Ograniczona odpowiedzialność materialna pracownika<br>w konstrukcji funkcji ochronnej .....                        | 99         |
| § 8. Podsumowanie .....                                                                                                 | 101        |
| <b>Rozdział VI. Teoria praw podstawowych R. Alexy'ego, jako wykładnik<br/>pełnej odpowiedzialności pracownika .....</b> | <b>105</b> |
| § 1. Uwagi wstępne .....                                                                                                | 105        |
| § 2. Wkład R. Alexy'ego w spór o dobre racje .....                                                                      | 107        |
| § 3. Koncepcja R. Alexy'ego a odpowiedzialność .....                                                                    | 108        |
| § 4. Formuła G. Radbrucha punktem wyjścia koncepcji R. Alexy'ego .....                                                  | 110        |
| § 5. Reguły i zasady w koncepcji R. Alexy'ego .....                                                                     | 111        |
| § 6. Teza optymalizacyjna .....                                                                                         | 112        |
| § 7. Konflikt norm w przypadku reguł i zasad .....                                                                      | 113        |
| § 8. Zasada odważania wartości .....                                                                                    | 114        |
| § 9. Reguła ograniczonej odpowiedzialności pracownika za szkodę<br>w kolizji z regułą prawa własności .....             | 116        |
| I. Uwagi wstępne .....                                                                                                  | 116        |
| II. Normatywne ujęcie prawa własności .....                                                                             | 117        |
| III. Ograniczona odpowiedzialność pracownika przejawem<br>ingerencji w prawo własności pracodawcy .....                 | 117        |
| § 10. Waga zasady odpowiedzialności pracownika w relacji do wagi<br>zasady ochrony własności .....                      | 120        |
| I. Stopień niespełnienia zasady ochrony własności .....                                                                 | 121        |
| II. Doniosłość spełnienia zasady ograniczonej odpowiedzialności<br>materialnej .....                                    | 121        |
| III. Relacja doniosłości zasad .....                                                                                    | 122        |
| IV. Ocena rezultatów .....                                                                                              | 124        |
| § 11. Zasada odpowiedzialności pracownika za szkodę w relacji do<br>zasady równości wobec prawa .....                   | 125        |
| I. Uwagi wstępne .....                                                                                                  | 125        |
| II. Pojmowanie równości .....                                                                                           | 125        |
| III. Prawne rozumienie równości .....                                                                                   | 127        |
| 1. Pojęcie równości w Konstytucji RP .....                                                                              | 127        |
| 2. Równość a sprawiedliwość społeczna .....                                                                             | 129        |
| 3. Dopuszczalne różnicowanie podmiotów .....                                                                            | 130        |
| 4. Beneficjenci zasady równości .....                                                                                   | 132        |
| IV. Wążenie zasady ograniczonej odpowiedzialności pracownika<br>do zasady równości .....                                | 132        |
| 1. Stopień niespełnienia zasady równości .....                                                                          | 132        |

|                                                                                                                     |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| A. Płaszczyzny analizy .....                                                                                        | 132        |
| B. Stopień naruszenia zasady równości w kontekście<br>prawnej podstawy świadczenia pracy .....                      | 133        |
| C. Stopień naruszenia zasady równości w kontekście<br>równości podmiotów gospodarczych .....                        | 135        |
| D. Stopień naruszenia zasady równości w kontekście<br>formy odpowiedzialności materialnej pracowników ..            | 137        |
| 2. Doniosłość spełnienia zasady ograniczonej<br>odpowiedzialności materialnej w kontekście zasady<br>równości ..... | 140        |
| 3. Relacja doniosłości zasad .....                                                                                  | 141        |
| 4. Ocena rezultatów .....                                                                                           | 141        |
| § 12. Podsumowanie .....                                                                                            | 142        |
| <b>Rozdział VII. Konstytucyjne determinanty szczególnego reżimu</b>                                                 |            |
| <b>pracowniczej odpowiedzialności za szkodę .....</b>                                                               | <b>145</b> |
| § 1. Cel analizy .....                                                                                              | 145        |
| § 2. Konstytucyjne granice swobody regulacji ustawowej .....                                                        | 146        |
| § 3. Ewentualne wyznaczniki regulacji odpowiedzialności pracowniczej<br>w Konstytucji RP .....                      | 148        |
| § 4. Dyrektywa ochrony pracy w kontekście pracowniczego reżimu<br>odpowiedzialności za szkodę .....                 | 150        |
| I. Zasada ochrony pracy jako determinanta regulacyjna<br>pracowniczej odpowiedzialności materialnej .....           | 150        |
| II. Ochrona pracy wobec ochrony własności w kontekście<br>horyzontalnego obowiązywania Konstytucji .....            | 153        |
| § 5. Podsumowanie .....                                                                                             | 156        |
| <b>Rozdział VIII. Koncepcja pełnej odpowiedzialności pracownika</b>                                                 |            |
| <b>w kontekście publicznoprawnego charakteru umowy o pracę .....</b>                                                | <b>159</b> |
| § 1. Uwagi wstępne .....                                                                                            | 159        |
| § 2. Pracodawca jako faktyczny realizator konstytucyjnych praw<br>pracownika .....                                  | 160        |
| § 3. Granice wykonywania obowiązków pracodawcy w interesie<br>publicznym .....                                      | 161        |
| § 4. Granice ingerencji w prawo własności pracodawcy .....                                                          | 163        |
| § 5. Interes pracownika interesem wspólnoty? .....                                                                  | 166        |
| § 6. Irrelevantność koncepcji dla oceny zasadności reguł<br>odpowiedzialności .....                                 | 168        |
| I. Wymiary oceny koncepcji publicznoprawnego charakteru<br>umowy o pracę .....                                      | 168        |
| II. Koncepcja podzielonego pracodawcy .....                                                                         | 169        |

|                                                                                                                                      |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| III. Charakter prawny odpowiedzialności w publicznoprawnej koncepcji umowy o pracę .....                                             | 173        |
| 1. Odpowiedzialność odszkodowawcza w kontekście relacji publicznoprawnych .....                                                      | 173        |
| 2. Pryncypialność prywatnoprawnego reżimu odpowiedzialności .....                                                                    | 175        |
| 3. Niezależny od natury umowy o pracę charakter prawny odpowiedzialności materialnej .....                                           | 176        |
| § 7. Podsumowanie .....                                                                                                              | 176        |
| <b>Rozdział IX. Zasada sądowego miarkowania wysokości odszkodowania regulatorem szczególnych przypadków wyrządzenia szkody .....</b> | <b>179</b> |
| § 1. Miarkowanie odszkodowania prawotwórczym działaniem sędziego .....                                                               | 179        |
| § 2. Założenia wstępne – konieczne derogacje przepisów Kodeksu pracy .....                                                           | 180        |
| § 3. Aplikacja obowiązujących instytucji prawnych dla sądowego miarkowania odszkodowania .....                                       | 181        |
| I. Ewentualne instytucje prawne .....                                                                                                | 181        |
| II. Dopuszczalność uznaniowości sądu w wymiarze proceduralnym .....                                                                  | 182        |
| III. <i>Ius moderandi</i> w prawie materialnym .....                                                                                 | 184        |
| 1. Zakres podmiotowy normy .....                                                                                                     | 185        |
| 2. Przedmiotowe warunki zastosowania <i>ius moderandi</i> .....                                                                      | 186        |
| 3. Wyłączenie stosowania <i>ius moderandi</i> .....                                                                                  | 187        |
| 4. Zastosowanie <i>ius moderandi</i> na wniosek pozwanego .....                                                                      | 187        |
| 5. Stosowanie konstrukcji <i>ius moderandi</i> w stosunkach pracy .....                                                              | 188        |
| IV. Możliwość zastosowania klauzuli zasad współzycia społecznego do miarkowania wysokości odszkodowania .....                        | 192        |
| 1. Formalne możliwości użycia .....                                                                                                  | 192        |
| 2. Klauzula zasad współzycia społecznego .....                                                                                       | 193        |
| 3. Zastosowanie klauzuli zasad współzycia społecznego .....                                                                          | 194        |
| § 4. Podsumowanie .....                                                                                                              | 195        |
| <b>Rozdział X. Podsumowanie – postulaty <i>de lege ferenda</i> .....</b>                                                             | <b>197</b> |
| § 1. Postulaty <i>de lege ferenda</i> .....                                                                                          | 197        |
| I. Uwagi wstępne .....                                                                                                               | 197        |
| II. Deregulacja odpowiedzialności materialnej pracowników .....                                                                      | 197        |
| III. Postulaty sądowe miarkowania odszkodowania pracownika ...                                                                       | 198        |
| IV. Publiczne refinansowanie wysokości poniesionej szkody .....                                                                      | 199        |

|                                                                                                                              |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| V. Obowiązkowe ubezpieczenie pracownika następstw<br>wyrządzenia szkody, zachowaniem pozostającym w związku<br>z pracą ..... | 201        |
| VI. Konkluzja .....                                                                                                          | 202        |
| § 2. Podsumowanie .....                                                                                                      | 203        |
| <b>Indeks rzeczowy .....</b>                                                                                                 | <b>211</b> |